

Rechtsvormen in de agrarische sector

Inleidend

Rechtsvormen zijn te beschouwen als de jas waarin de onderneming zich hult; de rechtsvorm vormt als het ware het juridische omhulsel van de onderneming. Zo bezien is een rechtsvorm dus niet meer dan een middel om het eigenlijke doel, de onderneming zelf, te laten functioneren. Als ondernemer is het dus zaak om er zeker van te zijn dat de rechtsvorm waarin de onderneming gedreven wordt de meest ideale is in zijn of haar omstandigheden. Als we gaan kijken naar rechtsvormen in de agrarische sector, dan zijn er verschillende invalshoeken van waaruit het onderwerp besproken kan worden. In het hierna volgende is er voor gekozen om allereerst een aantal actuele ontwikkelingen in de sector te benoemen en stil te staan bij het feit dat de meeste agrarische bedrijven familiebedrijven zijn. Vervolgens worden de in de agrarische sector meest voorkomende rechtsvormen besproken en wordt ingegaan op de actualiteiten die spelen op dit terrein. Ten slotte worden suggesties gedaan waar en hoe meer specifieke informatie omtrent dit onderwerp gevonden kan worden.

Actuele ontwikkelingen

De agrarische sector laat zich kenmerken door een aantal ontwikkelingen. De eerste daarvan is die van de schaalvergroting. We zien dat het aantal land- en tuinbouwbedrijven in de laatste decennia sterk is afgenomen, terwijl het areaal aan landbouwgronden haast gelijk is gebleven. Bedrijven zijn dus over het geheel genomen sterk gegroeid. Dit blijkt niet alleen uit de omvang van bedrijven in termen van aantal hectares per bedrijf, maar ook aantal dieren, alsook in de meer allesomvattende eenheid van economische omvang, de Nederlandse grootte-eenheid (nge).

De vraag is natuurlijk wat de invloed van groei in termen van hectares, dieren en nge van een bedrijf is op de rechtsvorm ervan. Welnu, de rechtsvorm van een bedrijf anno 2011 is te verklaren vanuit het verleden. Zoals gezegd en algemeen bekend zijn de meeste agrarische bedrijven familiebedrijven. De keuze voor een bepaalde rechtsvorm is dan ook veelal in het verleden door een familielid gemaakt. Kennis ontbreekt doorgaans om te bepalen of die keuze van destijds voor de ondernemer nu nog wel de meest logische is. Sterker: het bewustzijn van het feit dat er mogelijkheden zijn op dit vlak lijkt niet altijd aanwezig. Als we er vanuit gaan dat de keuze voor een rechtsvorm er een is uit het verleden zou de ondernemer een vergelijking moeten maken tussen de situatie zoals die destijds zijn bedrijf kenmerkte en de situatie van nu. In zijn algemeenheid is het, zoals gezegd, zo dat bedrijven anno 2011 groter zijn dan bijvoorbeeld in 1990. Gekeken zou kunnen worden naar personeel, naar reserves in de onderneming, naar gewijzigde omstandigheden in het gezin, naar de toekomst (zijn er opvolgers binnen familieverband of niet), naar een andere waardering van risico's, naar kapitaaleisen (investeringen), naar de omvang van de winst, enzovoort. Een gedegen analyse van de omstandigheden toen (bij de keuze voor rechtsvorm A) en die van nu, kan zeer zeker behulpzaam zijn bij het beantwoorden van de vraag welke rechtsvorm in uw situatie de meest ideale is. Afhankelijk van de eigen interesse en kunde is advies van een deskundige raadzaam.

Een andere actuele ontwikkeling is die van verbreding van activiteiten. Ook wel multifunctionele landbouw genoemd. We zien de laatste tien tot vijftien jaar een duidelijke toename van agrarische bedrijven die naast hun agrarische hoofdactiviteit andere activiteiten uitoefenen. Gedacht kan worden aan zorglandbouw, recreatie, agrarische kinderopvang, boerderijeducatie, agrarisch natuur- en landschapsbeheer en/of de productie en verkoop van streekproducten. De keus voor verbreding van activiteiten kan van invloed zijn op de juridische inrichting van uw onderneming en

dus ook van de rechtsvorm. Uw onderneming doet immers nu andere dingen dan toen de keuze voor de rechtsvorm werd gemaakt. Het zou dan ook goed kunnen dat de verschillende activiteiten wanneer zij in bijvoorbeeld een maatschap worden uitgeoefend een bedreiging voor elkaar kunnen zijn. Dat zal zich met name voordoen als het met een van die activiteiten slechter gaat. En uiteraard kan dat ook buiten uw schuld om gebeuren. Denk aan een situatie waar u als melkveehouder besloten hebt om een agrarische kinderopvang aan te bieden. De eerste vijf jaren gaat dat goed; kostendekkend over de eerste drie jaren en zelfs winstgevend in de laatste jaren. Maar dan worden de regels voor tegemoetkoming in de kinderopvangkosten gewijzigd en wordt u daarnaast geraakt door strengere regels voor luchtkwaliteit. Gevolg: u raakt in enkele maanden driekwart van uw kinderen kwijt en de verbredende activiteit wordt een kostenpost van de gehele maatschap. Schulden van de kinderopvang kunnen namelijk verhaald worden op de gehele maatschap. Het onderbrengen van de beide activiteiten in verschillende rechtsvormen had onder bepaalde voorwaarden dit kunnen voorkomen.

Naast het feit dat activiteiten elkaar kunnen bedreigen binnen één rechtsvorm, is ook voorstelbaar dat zeggenschap en taakverdeling problematisch wordt. Ook het aantrekken van vermogen om de verbredende activiteiten te kunnen financieren (investerings) kan een omstandigheid zijn om de huidige rechtsvorm te heroverwegen. Ook hier geldt, afhankelijk van eigen kunde en interesse is deskundig advies verstandig.

Als derde ontwikkeling die relevant kan zijn voor de rechtsvorm van uw onderneming, kan samenwerking met andere (agrarische) ondernemers genoemd worden. In toenemende mate zien we dat bekeken wordt of er wederzijds voordeel te behalen valt uit samenwerking. Dat kan gaan om het gebruik van machines, het in- en uitlenen van elkaars personeel, maar met name zal het gaan om grond. In elke specifieke situatie zal bekeken moeten worden wat de omvang van de samenwerking is en of er redenen zijn, juridische of fiscale, om de samenwerking, ook wat de rechtsvormen van de betrokken partijen betreft nader te bekijken. Het zou bij wijze van voorbeeld kunnen dat het oprichten van een aparte vennootschap onder firma door de twee of drie betrokken maatschappen te verkiezen is boven losse samenwerkingsafspraken.

Het onderwerp van bedrijfsopvolging is, gezien het feit dat agrarische ondernemingen in overgrote meerderheid familiebedrijven zijn, een laatste kenmerk dat aan de orde moet komen als we gaan kijken naar de rechtsvorm van de agrarische onderneming. In de meeste gevallen vindt bedrijfsoverdracht in de agrarische sector plaats nadat de bedrijfsopvolger in het bedrijf van de overdrager heeft meegewerkt. Dan gaat het in de meeste gevallen om maatschappen of vennootschappen onder firmaⁱ. Voorafgaand aan de bedrijfsopvolging worden om fiscale redenen vaak samenwerkingscontracten afgesloten tussen de bedrijfsopvolger en de overdrager.ⁱⁱ Het onderwerp van de bedrijfsopvolging is complex en leent zich bij uitstek voor een gedegen advies van een deskundige. Aan de orde zal dan moeten komen of de bedrijfsopvolging die u in uw specifieke situatie voorziet in overeenstemming is met de rechtsvorm van uw onderneming. De wijze van bedrijfsoverdracht verschilt immers per rechtsvorm, zodat er aanleiding kan zijn om (op termijn) de rechtsvorm om deze reden te wijzigen.

Overzicht rechtsvormen

Rechtsvormen zijn te splitsen in twee soorten: met en zonder rechtspersoonlijkheid. Rechtspersoonlijkheid betekent dat de rechtspersoon zelf drager van rechten en plichten kan zijn zoals een natuurlijk persoon dat kan. De rechtspersoon kan dus eigenaar zijn van een auto, huurder zijn van een gebouw, rechthebbende zijn van

een vordering, enzovoort. Het vermogen van de rechtspersoon noemt men dan ook het *eigen vermogen*. Kenmerkend voor de rechtspersonen is dat de leden/aandeelhouders ervan in beginsel niet aansprakelijk zijn voor schulden van het bedrijf. De rechtspersoon is immers zelfstandig drager van rechten en plichten. In de agrarische sector komen we de volgende rechtsvormen het meest tegen:

- Eenmanszaak
- Maatschap
- Vennootschap onder firma (VOF)
- Commanditaire vennootschap (CV)
- Besloten vennootschap (BV)
- Coöperatie

De BV en de Coöperatie zijn rechtsvormen met rechtspersoonlijkheid. De overige vormen niet. En waar bij rechtspersonen kenmerkend is dat de leden/aandeelhouders niet zelf aansprakelijk zijn, is bij de rechtsvormen die geen rechtspersoon zijn, zoals de maatschap en VOF, nu juist kenmerkend dat de maten/vennoten daarvan wél aansprakelijk zijn voor de schulden van het bedrijf. Om het geheel nog wat ingewikkelder te maken, een combinatie van rechtsvormen is ook mogelijk.

Voorbeeld

Klaas wil het bedrijf van zijn vader overnemen. Daartoe richten de twee een commanditaire vennootschap op waarbij de vader de commanditaire vennoot wordt. Zijn inbreng bestaat uit geld. Ook hij wordt vennoot en heeft dus recht op winst, maar hij is niet verplicht tot meer dan zijn inbreng, hij is dus beperkt aansprakelijk. Daar staat tegenover dat hij zich niet met het bestuur van de vennootschap mag bemoeien, dat is aan de besturend vennoot, in dit geval zijn zoon Klaas. Klaas echter wil zich ook wapenen tegen aansprakelijkheid. Daartoe richt hij een BV op en neemt met die BV deel aan de CV. Zo wordt de BV besturend vennoot van de CV. Deze constructie biedt daarnaast fiscale voordelen.

Wat in de praktijk ook veelvuldig voorkomt is het participeren met BV's in een VOF of een maatschap. Ook dergelijke constructies zijn primair gericht op verlichten van de aansprakelijkheid van de deelnemende vennoten of maten.

Behalve aansprakelijkheid, zijn ook de fiscale gevolgen van een gekozen rechtsvorm van groot belang voor de ondernemer. Voor de rechtsvormen eenmanszaak, maatschap, VOF en CV geldt dat inkomstenbelasting over de winst moet worden voldaan. Voor BV en coöperatie geldt dat zij als rechtspersonen vennootschapsbelasting moeten voldoen. Hiervoor geldt een lager tarief dan voor de inkomstenbelasting. Maar met een eenmanszaak heeft u vaak recht op belastingvoordelen, zoals de zelfstandigenaftrek. Heeft u relatief weinig winst, dan bent u fiscaal meestal beter af met een eenmanszaak, maatschap of VOF. Ook hier geldt afhankelijk van uw eigen interesse en deskundigheid, dat een advies van een specialist raadzaam kan zijn in uw situatie.

Voor een volledig overzicht en uitleg van de meest voorkomende rechtsvormen kunt u de site van de Kamer van Koophandel raadplegen.

Actualiteiten

Wellicht heeft u er al over gehoord of gelezen, het wetsvoorstel personenvennootschappen. De wet zou namelijk gevolgen hebben voor VOF, CV en maatschappen. Deze rechtsvormen zouden bij invoering van de wet worden omgezet in zogenaamde openbare vennootschappen. Het wetsvoorstel is echter van de baan, zo blijkt uit een brief van minister Opstelten van september 2011. Uit onderzoek zou

zijn gebleken dat ondernemers niet zitten te wachten op de wijzigingen die het wetsvoorstel met zich mee zou brengen. De maatschap, VOF en CV blijven derhalve bestaan in hun huidige vorm.

Een ander belangrijk wetsvoorstel is nog wel aanhangig. Het wetsvoorstel vereenvoudiging en flexibilisering BV-recht. Hoewel de Tweede Kamer het wetsvoorstel al heeft goedgekeurd is het nog steeds een voorstel, omdat de Eerste Kamer zich er nog over heeft te buigen. De verwachting is echter wel dat deze akkoord zal gaan en dat de invoering in 2012 zal plaatsvinden.

Het wetsvoorstel zoals dat nu voorligt, betekent dat er meer mogelijkheden voor de ondernemer komen om af te wijken van wettelijke bepalingen die nu dwingend zijn. Op deze manier kan de BV op maat gemaakt worden. De regels die nu voor alle BV's gelden, bijvoorbeeld als het gaat om besluitvorming, zijn namelijk vaak voor grotere bedrijven wel van belang, maar voor kleinere eenpersoons BV's niet nodeloos ingewikkeld. Op het terrein van oprichting is van belang dat het verplichte minimumkapitaal, bij de BV € 18.000,-, wordt afgeschaft. Ook de overdracht van aandelen wordt gemakkelijker. Voor aandelen geldt verder dat er meer mogelijkheden komen om verschillende soorten aandelen uit te geven. De huidige regels omtrent winst en stemrecht wordt flexibeler. Tegenover al deze wijzigingen staat wel dat de aansprakelijkheid van bestuurders toe gaat nemen. Zo zullen bestuurders die hun goedkeuring gaven aan een winstuitkering aansprakelijk zijn voor schulden die de vennootschap na de uitkering niet meer kan voldoen. Voor het profiteren van de mogelijkheden die het wetsvoorstel biedt voor uw BV is het verstandig een specialist in te schakelen. Voor nadere informatie en actualiteiten rondom invoering, kunt u de site van de Kamer van Koophandel raadplegen.

Auteur: mr. M.M. Rittersma, docent/onderzoeker Hanzehogeschool Groningen
Werkgropleider project Capaciteitsmanagement in het agrarische MKB-bedrijf.

7 december 2011

ⁱ H.J. van den Kerkhof, 'Rechtsvormen in de agrarische sector', *Tijdschrift voor Agrarisch Recht*, 2010, nummer 3 p. 95.

ⁱⁱ Idem, p. 96